

*Дейнега В.Г., завідувач філії,
Національний військово-історичний музей України —
музей важкої бомбардувальної авіації
(м. Полтава, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1385-6599>*

МУЗЕЙ ВАЖКОЇ БОМБАРДУВАЛЬНОЇ АВІАЦІЇ: ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ (2016–2020)

В статті йдеться про створення Музею важкої бомбардувальної авіації як філії Національного військово-історичного музею України. Описується територія військового аеродрому «Полтава», на якому розмістився Музей важкої бомбардувальної авіації. Розповідається про спільну радянсько-американську стратегічну повітряну операцію під кодовою назвою «Френтік», яка проводилася з червня по вересень 1944 року. Згідно з наказом Міністра оборони України від 11 квітня 1916 р. розпочато створення на території військового аеродрому Полтава філії Національного військово-історичного музею України — музею важкої бомбардувальної авіації. У статті головна увага зосереджена на висвітленні процесу формування військово-історичних експонатів музею важкої бомбардувальної авіації.

Ключові слова: музей, експонати, бомбардувальна авіація, військовий аеродром, антитерористична операція.

Постановка проблеми. Аеродром «Полтава» заснований у 1923 році видатним льотчиком Першої світової війни Комарницьким М.А. Будівництво аеродрому пов'язано з необхідністю дозаправки паливом літаків АТ «Укрповітряшлях» (перша в Україні комерційна організація, що здійснювала регулярні авіап перевезення в країні), одним із засновників якого був і Комарницький. З 1923 по 1928 роки на аеродромі діяла «Всеукраїнська школа підготовки пілотів», з 1928 по 1936 роки — базувалась «Всесоюзна школа підготовки пілотів».

З 1936 року аеродром «Полтава» став виключно військовим. У цьому році розпочато будівництво будинків для військових авіаторів (заплановано чотири, до початку війни побудовано два, на сьогодні зберігся один), покладене тверде покриття та

сформований 8-й важкий бомбардувальний авіаційний полк (літаки ТБ-7), який в червні-липні 1941 року, стримуючи наступ фашистських військ, зазнав значних втрат і був розформований 28 липня 1941 року. З 1940 року на території військового аеродрому «Полтава» знаходилась Полтавська вища школа штурманів ВПС (з початком війни школа евакуйована в Краснодарський край).

З 22 червня по 18 вересня 1941 року на військовому аеродромі «Полтава» перебували та здійснювали бойові вильоти щодо стримування наступу німецько-фашистських військ на схід: екіпажі Полтавської вищої школи штурманів ВПС (літаки Р-5, І-15 біс, ТБ-3, ДБ-3Ф, ТБ-7, СБ-2, І-16, ЛаГГ-3, Іл-2). Не повернулись з бойового завдання 102 льотних екіпажі. В пам'ять про ці екіпажі у 2019 році на території пар-

ку Музею встановлено пам'ятний знак, автори Дейнега В.Г., Романюк П.В., Мартиненко А.О.

У період окупації України з 19 вересня 1941 року по 22 вересня 1943 року на аеродромі базувалися авіаційні частини 4-го повітряного флоту Люфтваффе нацистської Німеччини.

З червня по вересень 1944 року з аеродрому «Полтава» проводилась спільна радянсько-американська стратегічна повітряна операція під кодовою назвою «Френтік». «Френтік» — операція з човниковим рухом американських бомбардувальників за трикутником Англія — Італія — Полтава. Мета операції: нанесення масованих авіаційних ударів по об'єктах Німеччини та її сателітів. Суть операції зводилась до того, що, вилітаючи з аеродромів Великобританії і Італії, літаки завдавали бомбових ударів по об'єктах противника і не повертались на свої бази, а продовжували політ і приземлялись на аеродромах Полтавського аероузла.

Для забезпечення проведення операції була створена 169-та авіабаза особливого призначення під командуванням генерал-майора Пермінова О.Р. Авіабаза включала в себе військові аеродроми «Полтава», «Миргород», «Пирятин». У ніч з 21 на 22 червня 1944 року на Полтавській військовий аеродром був здійснений масований авіаційний наліт німецьких бомбардувальників, в результаті якого було пошкоджено та знищено більше 100 американських і радянських літаків.

Восени 1944 р. Німеччина була затиснута між фронтами. Радіус польотів дальніх бомбардувальників дозволяв вийти до любого об'єкту на ворожій території і повернутись на свою базу. Необхідність у «човникових» повітряних польотах у Європі відпала. Американське командування прийняло рішення з 01 листопада 1944 р. при-

пинити «човникові» операції ВПС США з посадкою на радянських аеродромах. За період функціонування Полтавського аероузла було забезпечено підготовку та обслуговування 2097 американських літаків, зокрема «Літаючих фортець» (В-17) — 1126, «Лайтінг» (Р-38) — 241, «Мустанг» (Р-51) — 730. Всього проведено 18 повітряних операцій, із них 15 — наскрізних, 3 — з поверненням на аеродроми Полтавського аероузла. За 18 рейдів здійснено 2207 літаковилітів, на об'єкти противника скинуто 1950 тонн авіабомб. На аеродромах Полтавського аероузла побувало 8516 американських військовослужбовців. Повітряних ударів зазнали військово-промислові об'єкти Німеччини, Угорщини, Польщі та Румунії. Знищено 200 залізничних вагонів і платформ, 6 паравозів, 14 автомашин з вантажем, 214 ворожих літаків. Американські літаки розвідники виконали 117 бойових вильотів і сфотографували 174 цілі. Втрати американських ВПС склали: «В-17» — 37 літаків, «Р-38» — 38 літаків, «Р-51» — 9 літаків, «С-47» — 2 літаки.

22–24 вересня 1994 року у Полтаві відбулися урочисті заходи, присвячені святкуванню 50-річчя операції «Френтік». На аеродром здійснили посадку три літаки ВПС США — два стратегічних бомбардувальники В-1В і В-52 та літак-заправник КС-10. На урочистості з Сполучених Штатів прибули троє ветеранів ВПС США — учасників «човникових» польотів: Джо Стюарт (він перший посадив свій літак на полтавському аеродромі 2 червня 1944 р.), Чарлі Бічама та Лі Кула.

Військова делегація Збройних сил США, українські і американські льотчики-ветерани, громадяни міста взяли участь у святкуванні 51-ї річниці визволення Полтави, а також у відкритті пам'ятного знаку на честь 50-річчя «човникових» рейсів американських бомбардувальників (авто-

ри проекту Котляр Г.К., Романюк П.В.) На Полтавському поштамті відбулося спеціальне погашення ювілейного конверту, випущеного до 50-річчя операції. У вересні 2019 року у рамках відзначення 75-ї річниці операції «Френтік» відкрито пам'ятний знак на території паркової зони Музею (автори проекту Дейнега В. Г., Кандиба Д.І.).

У квітні 1946 року з аеродрому Люблін (Польща) на військовий аеродром «Полтава» перебазувалась 13 гвардійська Дніпропетровсько-Будапештська орденна Суворова II ступеня важка бомбардувальна авіаційна дивізія, у складі якої нараховувалось 67 Героїв Радянського Союзу. Один — штурман Сенько В.В. — двічі Герой Радянського Союзу. Льотчики дивізії перші в СРСР освоїли нові типи літаків: 1950 рік — літак Ту-4, 1955 рік — літак Ту-16 (перший реактивний літак-бомбардувальник призначений для доставки ядерної зброї), 1974 рік — літак Ту-22М2, 1988 рік — літак Ту-160.

В 1954 та 1962 роках екіпажі авіаційного з'єднання брали участь у випробуваннях та навчаннях з реальним використанням ядерної зброї. З 1959 по 1964 роки на базі авіаційної дивізії був створений єдиний у світі «Центр по навчанню льотного складу крилової дозаправки паливом у повітрі на літаках Ту-16». У жовтні-листопаді 1988 року особовий склад з'єднання з авіабази Мари (185-й гвардійський важкий бомбардувальний авіаційний полк) виконував завдання в Демократичній Республіці Афганістан. За час проведення бойових дій втрат льотного складу та літаків не було.

Мета статті висвітлити історію створення філії Національного військово-історичного музею України — Музею важкої бомбардувальної авіації.

Філія Національного військово-історичного музею України — Музей важкої бомбардувальної авіації створена згідно з наказом Міністра оборони України від

11 квітня 2016 року за № 192 та знаходиться на території військового аеродрому Полтава (фото 1). Філія створювалася за ініціативою автора статті полковника запасу Дейнеги В.Г. та завдяки підтримці заступника міністра оборони України Руснака І.С., керівників Національного військово-історичного музею України Таранця В.В. та Ільєнка А. Б.

Фото 1

Початком формування музейної експозиції на військовому аеродромі Полтава став 1987 рік, коли поряд з навчальним корпусом 185-го гвардійського важкого бомбардувального авіаційного полку 13 гвардійської Дніпропетровсько-Будапештської орденна Суворова II ступеня важкої бомбардувальної авіаційної дивізії на довічну стоянку був встановлений легендарний літак Ту-16. Ці літаки знаходилися на озброєнні Дальньої та Морської авіації більше сорока років (1952–1994 рр.).

У 1992 році на території України перебувало: 4 повітряні армії, 10 авіаційних дивізій, 49 авіапунктів, 11 окремих авіаційних ескадрилій. На базі штабу 24-ї Повітряної армії у м. Вінниця було сформовано Командування ВПС України. Дивізії дальньої авіації були поєднані в авіаційну групу дальньої авіації. 360 важких бортів ракетноносіїв, заправників були розташовані на

базі трьох авіа дивізій: 13-ї — в м. Полтава, 15 — ї в смт. Озерне, 106 — ї в м. Узин. У складі ВПС ЗС України був створений штаб Авіаційної Групи Дальньої Авіації — АГДА (м. Узин) — командир генерал-майор М.М. Башкиров. У 1996 році АГДА розформовано, 45 авіаційних частин були передані до складу 13 гвардійської Дніпропетровсько-Будапештської ордена Суворова II ступеня важкої бомбардувальної авіаційної дивізії.

У 1995 році у командування авіаційної дивізії (командири гвардії генерал-майор Котляр Г.К., гвардії генерал-майор Жук В.І. заступник командира з виховної роботи гвардії полковник Романюк П.В., начальник інженерно-авіаційної служби гвардії полковник Мілевській А.А.) народився задум створення колекції літаків, що знімалися з озброєння в авіаційних полках ВПС України та підлягали утилізації. Місцем перебування майбутніх експонатів обрали вільний майданчик, на якому в свій час техніко-експлуатаційною частиною проводилися регламентні роботи на літаках 226-го гвардійського Сталінградсько-Катовітського Червонопрапорного важкого бомбардувального авіаційного полку. Ініціативу підтримав Командувач ВПС України генерал-полковник Антоненко В.М. Поступово колекція літаків почала поповнюватися. 22 березня 1996 року з аеродрому «Озерне» (341 гвардійський важкий бомбардувальний авіаційний полк) до Полтави перелетів своїм ходом літак Ту-22КД (за кодами НАТО: Blinder, носій ядерної зброї, перший радянський надзвуковий бомбардувальник, належав 341 вбап смт. Озерне). 15 січня 1997 року з аеродрому «Бельбек» (204 винищувальний авіаційний полк) до Полтави перелетів літак винищувач Су-15УМ (за кодами НАТО: Flagon, радянський винищувач-перехоплювач, основний літак військ ППО.

20 березня 2000 року за міжнародною домовленістю з аеродрому «Прилуки» до «Полтава» своїм ходом із випущеними шасі перелетів літак Ту-160 (за кодами НАТО: Blackjack, носій ядерної зброї, наймогутніший літак світу, єдиний у світі музейний експонат, перебував на озброєнні 184 гв. вбап м. Прилуки. У травні 2000 року в рамках програми Нанна-Лугара після демілітаризації з аеродрому Узин (1006 важкий бомбардувальний авіаційний полк) до Полтави своїм ходом перелетів літак Ту-95МС (за кодами НАТО: Bear, носій ядерної зброї, найшвидший турбогвинтовий літак світу, перебував на озброєнні 1006 вбап м. Узин.

У вересні 2005 року літаки передані в 215 авіаційну комендатуру (командир полковник Дейнега В.Г.), яка стала правонаступником усіх авіаційних військових частин 35 Авіаційної групи (оперативного призначення), яка була сформована у 2000 році на базі 13 гвардійської Дніпропетровсько-Будапештської ордена Суворова II ступеня важкої бомбардувальної авіаційної дивізії, як складова частина Об'єднання сил швидкого реагування Сил Стимування Збройних Сил України та розформована у 2003 році.

За досить короткий період часу з окремих віддалених об'єктів військового летовища на територію відкритої стоянки літаків були перенесені: пам'ятник загиблим в роки Другої світової війни воїнам авіаторам та пам'ятний знак на честь видатного вченого Юрія Кондратюка (Олександр Шаргей), проведена робота з озеленення території. 2 травня 2010 року за проектом В.Г. Дейнеги, Колесникової Г.В. на території музейної стоянки був побудований меморіальний комплекс в пам'ять про загиблих військовослужбовців під час нальоту фашистської авіації на аеродром Полтава

в ніч 21 на 22 грудня 1944 року під час проведення операції «Френтік» (фото 2).

Фото 2

20 квітня 2007 року створено обласну комунальну установу «Музей дальньої авіації». Директором музею було призначено Верескула В. В. (в минулому останній командир 185-го гвардійського важкого бомбардувального авіаційного полку). У зв'язку з створенням філії Національного військово-історичного музею України — Музею важкої бомбардувальної авіації (наказ Міністра оборони України від 11 квітня 2016 року за № 192) рішенням третього пленарного засідання сьомої сесії сьомого скликання Полтавської обласної ради № 153 від 14.06.2016р. музей припинив свою діяльність.

Філія Національного військово-історичного музею України — Музей важкої бомбардувальної авіації розташований на території військового містечка № 38 на земельній ділянці площею 16,6 га, що закріплена за філією Національного військово-історичного музею України — Музеєм важкої бомбардувальної авіації за адресою м. Полтава, вул. О. Засядька 1. Фонди військового містечка передані філії для утримання та експлуатації: частина будівлі № 154, 1953 року побудови, загальною площею 889 кв. м; будівля № 137,

1950 року побудови, загальною площею 2032 кв. м; будівля № 357 КПП, 1991 року побудови, загальною площею 13,6 кв. м; № 358 вбиральня, 1991 року побудови, загальною площею 2 кв. м; № 359 вбиральня, 1991 року побудови.

Військово-історична експозиція музею та її розміщення. Музей важкої бомбардувальної авіації — це державний, загальнодоступний, військово-історичний, культурно-освітній, науково-дослідний заклад, призначений для збирання, збереження, вивчення та використання пам'яток історії, що пов'язані з розвитком військово-повітряних сил, в першу чергу важкої бомбардувальної авіації, висвітлення подій за участю авіації у Першій та Другій світових війнах, проведення антитерористичної операції на сході України.

Мета та завдання Музею — посилення військово-патріотичного виховання громадян України, збереження історії вітчизняної авіації, висвітлення подвигів військових авіаторів, яскравого прикладу міжнародного фронтового братерства та допомоги під час проведення країнами антигітлерівської коаліції повітряної операції «Френтік» і пропагування подвигів нинішніх військовослужбовців ЗСУ.

Музей складається із трьох локацій: військово-історична експозиція в приміщенні, відкрита музейна стоянка літаків, територія паркової зони.

Стаціонарна музейна експозиція (військово-історична) розміщена у приміщеннях будівлі, що була збудована полоненими німцями у 1950–1953 роках. Експозиція створена на фондах музейного утворення (музею) 13-ї гвардійської Дніпропетровсько-Будапештської ордена Суворова другого ступеня важкої бомбардувальної авіаційної дивізії, що розбудовувався на громадських засадах і була відкрита 09 травня 2009 року. Ідея створення музею належить

автору статті тогочасному командирі військової частини А2673 (215 Авіаційна команда ПБК «Центр») Дейнезі В.Г.

Військово-історична експозиція розміщена в 13 музейних залах.

В 1-й і 2-й залах розміщені: Музейні експонати, які висвітлюють історію військового аеродрому Полтава, передумови його появи у 1923 р., створення АТ «Укрповітряшлях», діяльність М.А. Комарницького, розвиток військового аеродрому, розповідається про школу авіаційної підготовки молоді, Полтавську школу військових штурманів, будівництво твердого покриття. Йдеться про полтавський військовий аеродром у період з 1936 р. по 1941 р., в роки окупації Полтави німецько-фашистськими військами, подається історія 13-ї гвардійської Дніпропетровсько-Будапештської ордена Суворова II ступеня важкої бомбардувальної авіаційної дивізії. Відображена участь дивізії в Другій світовій війні (*фото 3*).

Фото 3

Діорама — залізнична станція Копили, підриг мосту через Дніпро, бомбардування Кенісбергу (ТБ-3, Іл-4). Перебазування дивізії в 1946 р. на постійне місце дислокації на військовий аеродром «Полтава» (управління дивізії, 226 гв. вбап, 185 гв. вбап — Полтава, 184 гв. вбап — Прилуки, 202 гв. вбап — Миргород).

Спорядження авіаторів Дальньої авіації — киснева камера, захисні шоломи ЗШ-7, ЗШ-3, аерофотоапарат з дистанційним керуванням літака Ту-22М3 АФА/4220, кисневі маски — КМ-32, КМ-16, висотний компенсуючий костюм льотчика, вентиляційний костюм льотчика, засоби авіаційного зв'язку, парашут. Стендова інформація про командирів дивізії, полків, етапи історії дивізії до 2003 р., видатні льотчики, штурмани з'єднання, їх нагороди, особисті речі. Глобус (по меридіану 2,05м, знаходився в кабінетах командирів дивізій Дальньої авіації), макет агітаційної бомби, скляна фляга. Стрілецьке озброєння (макети гвинтівок Мосіна, Токарева, кулеметів «Максим», Дехтярьова, протитанкової рушниці — ПТРС-4, шанцевий інструмент, макети бомб).

Стенди — Штурман Сенько В.В. — єдиний штурман — Двічі Герой Радянського Союзу, Юрченко П.А. — Герой Радянського Союзу, командував дивізією з 1960 року по 1969 рік (названа вулиця в авіамістечку), бюст Молодчого А.Г. — двічі Герой Радянського Союзу.

Фото: Харін Л.А. — командував 226 вбап, освоював ТУ-16, Меньшиков М.В. — один з кращих льотчиків, освоював ТУ-22М3, учасник військових парадів, міжнародних авіаційних шоу. Військові мундири: Харіна Л.А., Юрченко П.А., Климаченко Д.М., Решетнікова В.В., Дейнекіна П.С., Романюка П.В., Дудаєва Д.М.

Коротка інформація про операцію «Френтік». Стенди: «Операція «Френтік», «Відзначення 50 — річчя операції «Френтік». Діорама «Наліт німецької авіації в ніч з 21 на 22 червня». Кулемет ШКАШ. Вітрини — сувенірна продукція періоду відзначення 50 — річчя операції «Френтік».

3-й зал. 67 Героїв 13 гвардійської Дніпропетровсько-Будапештської ордена Су-

ворова 2 ступеня важкої бомбардувальної авіаційної дивізії (стенд з їх фото).

Макети авіаційних фугасних бомб, військова форма одягу льотчика зразка 1937 р., події Другої світової війни за участю військовослужбовців дивізії (фотостенд). Демонстрація документальних, художніх фільмів про авіацію (телевізор). Фотостенд світлин періоду Другої світової війни.

4-й зал. Землянка. Умови, в яких мешкали, проводили вільний час, готувались до польотів льотчики, штурмани, командний склад авіаційних підрозділів в роки Другої світової війни (фото 4).

Фото 4

Дерев'яний стіл, лавки, місце нічного відпочинку, предмети часів Другої світової війни: ліхтарик, світильник з гільзи снаряду, патефон зразка 1942 р., праска, фляга із скла, котелки, зимовий військовий одяг, пічка «буржуйка», макети зброї (ППШ, автомат Томсон та ін.), карта польотів.

5-й зал. Події Другої світової війни. Стенди: «Загиблі авіатори дивізії в роки Другої світової війни, втрати літаків», «Командуючі Дальньою авіацією», «Злочини німецько-фашистських окупантів в Україні», «Визволення Полтави від німецько-фашистських окупантів», «Командир партизанського з'єднання С. Ковпак». На вітринах предмети, знайдені на місцях ведення бойових дій на території Полтавської

області: патрони, гільзи, снаряди, міни, стрілецька зброя, особисті речі німецького фельдфебеля (ніж, бритва, дуст), тарілка, виделка, ложка, пивна пляшка німецьких льотчиків. Вітрина з інформацією про особистого охоронця прокурора Р.А. Руденка на Нюрнберзькому процесі Й.Д. Гофмана.

6-й зал. Етапи історії 13-ї гвардійської Дніпропетровсько-Будапештської ордену Суворова II ступеня важкої бомбардувальної авіаційної дивізії. Спорядження та амуніція військових льотчиків (крісло-катапульта, вміст НАЗу — носимий аварійний запас члена екіпажу). Розташування об'єктів забезпечення польотів (макет військового аеродрому Полтава).

Участь двох літаків 185 вбап в військових навчаннях у 2000 році в районі Баренцевого моря (карта польоту), стенд командного складу дивізії, який готував екіпажі до польоту. Стенд з інформацією про командира останнього полку важкої бомбардувальної авіації — гв. полковника Верескула В.В.

Участь авіаторів Збройних Сил України в бойових діях в зоні проведення АТО (фото 38-ми загиблих авіаторів на сході України, макети зброї, залишки розбитої, обгорілої авіаційної та бронетехніки).

7-й зал. У картинах художника Чернишова О.О. — особливі випадки під час польотів: «крилева повітряна дозаправка паливом літаків в повітрі», Ту-160 в польоті тощо. Бюст тричі Героя О.І. Покришкіна, епізоди повітряних баталій О.І. Покришкіна на картинах художника О.С. Закарлюки.

8-й зал. «Ми про вас пам'ятаємо»: відображено події, які пов'язані з авіакатастрофами літаків дивізії в мирний час в ході виконання навчальних, навчально-бойових польотів, випробовування нових зразків авіаційної техніки. Стенди з фото та особисті речі загиблих членів екіпажів (загинуло 93 члена екіпажів), причини аварій, місце,

час. Бортовий самописець з літака Ту-22МЗ («чорний ящик»), рятувальний пліт ПСН-1, хвостова частина літака ТУ-16 після аварії (макет).

9-й зал. Участь екіпажів 226 вбап та 185 вбап в ядерних випробуваннях на полігонах в Семіпалатенську, архепілагу Нова Земля. Стенд з інформацією про ці події. На вітрині протигаз, захисні окуляри від спалаху ядерного вибуху. Захисні костюми КЗЛ-30, АВК-1.

10-й зал. Події на сході України. Виставка «Блокпост пам'яті. Полтава» — авторський проект колективу Філії НВІ-МУ — Музею важкої бомбардувальної авіації, який є складовою частиною авторського меморіального проекту волонтера, пошуковця, голови громадської організації «Міжнародна асоціація дослідників фортифікації «Цитадель» Павла Нетьосова.

На мультимедійному проекторі демонструються документальні фільми про воєнні події на сході України.

11-зал. Проведення військової стратегічної повітряної операції «Френтік».

Стенди: «Передісторія операції «Френтік», «Аеровузол в вогні», «Перелік військових частин, які забезпечували проведення операції «Френтік», «Перелік усіх «човникових рейдів» операцій «Френтік», «Пам'ятка американським військовослужбовцям», «50-річчя операції «Френтік», привітання Президента України Д.Л. Кучми, Президента США Б. Клінтона з 50-річчям операції «Френтік».

Фотографії в рамках та на стінах періоду перебування американців в м. Полтава. Гранітна плита з зображенням події 02.06.1944 р. (перший приліт американських літаків). Зразки військової форми одягу радянських та американських військовослужбовців, макет американської авіаційної бомби, макети німецьких авіаційних бомб (фугасні, касетна, освітлю-

вальна), макет крупнокаліберного кулемету ДШК (в окопі), макет автоматичної 40-мм зенітної гармати «Бофорс», моделі військових літаків: Міг-3, Ю-87, «Хенкель-111», Як-3, В-17 «Літаюча фортеця», Р-51 «Мустанг». Банер — карта здійснення польотів під час проведення операції «Френтік».

На вітринах: фотоальбом американського льотчика, засоби зв'язку, макети стрілецької зброї, предмети побуту американських військовослужбовців, література вітчизняних та американських авторів про операцію «Френтік».

Мобільні стенди про хід пошукової операції влітку 2016 р. біля села Нові Трояни Одеської області, де були знайдені залишки літака Р-1 «Мустанг» та кулемет «Браунінг», по номеру якого встановили прізвище льотчика — Д. Мамфорт.

Частина металевої секції аеродромної плити (американська) та картина, на якій зображена укладка цих плит жінками — військовослужбовцями.

Мультимедійний проектор — демонстрація документальних фільмів про операцію «Френтік».

12-й зал. Участь 185-го вбап у війні в Афганістані (жовтень 1988 р.).

Стенди: Фото учасників тих подій, статистичні показники втрат радянської армії. Зразки військової форми одягу того часу, макети стрілецької зброї, мін, карти польотів.

13-й зал. Створення та діяльність 8-ї окремої санітарно-автомобільної роти. На стінах світлини військовослужбовців, тіла яких вивезли бійці 8-ї окремої санітарно-автомобільної роти. Стенд з інформацією про цей підрозділ. На підлозі два манекена (надання медичної допомоги). Особисті речі, військова амуніція військовослужбовців роти. Демонстрація документальних фільмів про події на сході нашої держави (телевізор).

На відкритій музейній стоянці літаків знаходяться:

Пам'ятники: «Авіаторам 13-ї гвардійської Дніпропетровсько-Будапештської ордену Суворова II ступеня важкої бомбардувальної авіаційної дивізії — учасникам Другої світової війни», «Загиблим радянським та американським військовослужбовцям під час нальоту німецької авіації на аеродром «Полтава» 22.06.1944 р.» (31 чол. військовослужбовців Червоної армії, 3 американських льотчиків, три журналіста — Струнников, Лідов, Кузнецов).

Куточок космонавтики: музейні експонати: ракета КСР-5, космічна капсула системи «Зеніт-4», меморіальний знак вченому у космічній галузі, полтавцю Ю. Кондратюку (О. Шаргей).

Музейні експонати — вертольоти Мі-8ППА, Мі-6А (фото 5), літаки — навчально-бойовий Ту-134НБЛ, легкий багатоцільовий літак Ан-2, важкі бомбардувальники Ту-16Р, Ту-22КП, Ту-95МС, Ту-22МЗ, Ту-160 (єдиний у світі музейний експонат), винищувачі Су-15УМ, МіГ-21СМ, МіГ-23УБ, МіГ-23 МЛД, МіГ-27 К, Су-17-М4Р, Л-39, МіГ-25 ПДС, макети авіаційних фугасних бомб (від 50кг до 9 т), колекція авіаційних двигунів: Р-27Ф2Н, НК-25, макет форсажної камери згорання та реактивного сопла двигуна РД-33-2с, Д-30, АІ-24 ВТ, АІ-25 ТЛ, АІ-25 ТЛ, ТВ2-117А, ТВ2-117А, ДСУ АІ-9, ДСУ АІ-8, ДСУ ТА-8.

Фото 5

Паркова територія. Перед входом на територію Музею, на огорожі з зовнішньої сторони, розміщені банери: рекламно-агітаційний, «Святкування в Полтаві Дня визволення міста», «Операція «Френтік», «Вони захищали Батьківщину» (авіатори 13 гвардійської Дніпропетровсько-Будапештської ордену Суворова II ступеню важкої бомбардувальної авіаційної дивізії), «13 гвардійська Дніпропетровсько-Будапештська ордену Суворова II ступеню важка бомбардувальна авіаційна дивізія в мирний час», «Ветерани 13 гвардійської Дніпропетровсько-Будапештська ордену Суворова II ступеню важкої бомбардувальної авіаційної дивізії».

На воротах розміщена меморіальна дошка «М.А. Комарницький — льотчик Першої світової війни, засновник військового аеродрому «Полтава». На огорожі з внутрішньої сторони — банер «Операція «Френтік». На території парку: «Алея прапорів силових відомств України», «Алея Героїв 184 вбп», пам'ятник В.В. Сеньку — єдиному військовому штурману — двічі Герою Радянського Союзу, пам'ятний знак встановлений з нагоди 75-ї річниці проведення операції «Френтік», банери з фотографіями, що висвітлюють зазначену операцію.

Меморіальна дошка загиблого екіпажу вертольота Мі-2 (в/ч 3384) під Краматорськом у березні 2017 р. (Волошин Є.П., Кандул Р.Г., Мовчан Д.В.).

На території встановлені зразки військової техніки — музейні експонати: вертоліт Мі-2У, вертоліт Мі-8Т, літак Л-39, бронетехніка БРДМ-2РХ, БТР-60, військовий автомобіль ГАЗ-63 (для дівіації вимірювальних авіаційних приладів), танк Т-34-85, зенітка –ЗУ-1 (2 шт.), зенітка АЗГ 37 мм, зенітно-артилерійське озброєння (6 од.), ракета 9М79 тактичного ракетного комплексу «Точка У», кабелеукладач

П-286 на базі АТС-59Г., артилерійський тягач АТС-69Г.

Капличка святого пророка Іллі (покровителя авіації). Побудована в пам'ять загиблим екіпажам дивізії в мирний час.

Біля будівлі Музею розміщено два банера з фото загиблих в зоні АТО, ООС — уродженців Полтавської області, броньований автомобіль «Анаконда» (на базі автомобіля «Форд», який приймав участь в бойових діях на сході України в складі 11 батальйону територіальної оборони «Київська Русь»).

Візуальна частина. 1. Зовнішній вигляд будівель, що знаходяться на території Музею.

2. Загальний вигляд експозиції у кожному з залів Музею, майданчиків з великогабаритними експонатами, розміщених просто неба (фото додаються).

3. Загальний вигляд великогабаритних експонатів (зразків військової техніки та озброєння), постійно діючих виставок, що експонуються просто неба на відкритих майданчиках Музею.

Перелік музейних предметів (експонатів), що були отримані протягом 2018 р., 2019 р., 2020 р.

2018 р.

1. Автомобіль броньований «Анаконда».

2. Танк Т-34/85 — наказ директора НВІМУ від 03.09.2018 р. № 47.

3. Гармата 76 мм ЗІС-3 — наказ директора НВІМУ від 03.09.2018 р. № 47.

4. Автофургон ГАЗ-63, завод. № 3775145, рік випуск. 1966 — наряд від 29.11.2017 р. із в/ч А3358.

2019 р.

1. Літак СУ-17М4Р, завод. № 20515 — рішення МОУ від 21.06.2018 р. № 10622/33.

2. Літак МіГ-23 УБ, завод. № 49060270 — рішення МОУ від 21.06.2018 р. № 10622/33.

3. Літак МіГ-21СМ, завод. № 150СТО3 — рішення МОУ від 21.06.2018 р. № 10622/33.

4. Літак МіГ-23 МЛД, завод. № 0390312600 — рішення МОУ від 21.06.2018 р. № 10622/33.

5. Літак МіГ-27К, завод. № 76802635270 — рішення МОУ від 21.06.2018 р. № 10622/33.

6. Авіаційний двигун Р-27Ф2Н, завод. № 710471939061.

7. Розрізний макет авіаційного двигуна НК-25 сер.1, завод. № Е185, наказ МОУ від 16.01.2019 р. № 19, із в/ч А0177.

8. Макет форсажної камери згорання та реактивного сопла двигуна РД-33-2с, завод. № б/н, наказ МОУ від 16.01.2019 р. № 19, із в/ч А0177.

9. Авіаційний двигун Д-30 сер. 2, завод. № ЛС 06112010, наказ МОУ від 16.01.2019 р. № 19, із в/ч А0177.

10. Авіаційний двигун АІ-24 ВТ, завод. № Н482ВТ098, наказ МОУ від 16.01.2019 р. № 19, із в/ч А0177.

11. Авіаційний двигун АІ-25 ТЛ, завод. № 90525223300149, наказ МОУ від 16.01.2019 р. № 19, із в/ч А0177.

12. Авіаційний двигун АІ-25 ТЛ, завод. № 9052523900219, наказ МОУ від 16.01.2019 р. № 19, із в/ч А0177.

13. Авіаційний двигун ТВ2-117А, завод. № С96401191, наказ МОУ від 16.01.2019 р. № 19, із в/ч А0177.

14. Авіаційний двигун ТВ2-117А, завод. № С97401194, наказ МОУ від 16.01.2019 р. № 19, із в/ч А0177.

15. Авіаційний двигун ДСУ АІ-9, завод. № Н99220035, наказ МОУ від 16.01.2019 р. № 19, із в/ч А0177.

16. Авіаційний двигун ДСУ АІ-8, завод. № Н88811062, наказ МОУ від 16.01.2019 р. № 19, із в/ч А0177.

17. Авіаційний двигун ДСУ ТА-8, завод. № 3118008М, наказ МОУ від 16.01.2019 р. № 19, із в/ч А0177.

18. Кабелеукладач П-286 на базі АТС-59Г, завод. № 82050317, наказ МОУ від 16.01.2019 р. № 19.

19. Шнекороторний снігоочишувач Д-470, рік випуск. 1984, завод. № 1348, наказ МОУ від 16.01.2019 р. № 19.

20. Шнекороторний снігоочишувач ДС-210, рік випуск. 1988, завод. № 900128, наказ МОУ від 16.01.2019 р. № 19.

21. Гусеничне шасі АТС-69Г, завод. № 1141167, рік випуск. 1986, наказ МОУ від 16.01.2019 р. № 19.

22. АБШ ГАЗ-66, рік випуск. 1973, завод. № ХТН 0661210536549, наказ МОУ від 16.01.2019 р. № 19.

23. АБШ ЗІЛ-157, рік випуск. 1979, завод. № 000372, наказ МОУ від 16.01.2019 р. № 19.

24. Вертоліт Мі-8 ППА, рік випуск. 1979, завод. № 9797530, рішення МОУ від 05.07.2019 р. № 10671/3.

25. Вертоліт Мі-6, рік випуск. 1973, завод. № 737104, рішення МОУ від 05.07.2019 р. № 10671/3.

26. Транспортер ЛУАЗ-967, рік випуск. 1977, завод. № 000944, розпорядження начальника ЦА ВГУ — наряд № 879 від 29.08.2019 р. із в/ч А3358.

27. Шасі 41-07 (БРДМ-2РХ), рік випуск. 1974, завод. № Р01МТ0304, рішення МОУ від 02.05.2019 р., наряд директора Департаменту військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики МОУ від 06.09.2019 р. № 404/5/77/89/43 із в/ч м. Ніжин.

28. Шасі 49-06 (БТР-60), рік випуск. 1979, завод. № В09УТ4391, рішення МОУ від 02.05.2019 р., наряд директора Департаменту військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики МОУ від 06.09.2019 р. № 404/5/77/89/43 із в/ч м. Ніжин.

29. АЗГ 37 мм, рік випуск. 1941 (учбова), № б/н, рішення МОУ від 02.05.2019 р. № 7006/3, наряд від 06.09.2019 р. № 404/5/77/89/43 із в/ч1352 м. Балаклія.

30. АЗГ 37 мм, рік випуск. 1941 (учбова), № 9627, рішення МОУ від 02.05.2019 р. № 7006/3, наряд від 06.09.2019 р. № 404/5/77/89/43 із в/ч1352 м. Балаклія.

31. Кухня причіпна КП-125, рік випуск. 1967, № 2048, наказ МОУ від 16.01.2019 р., наряд від 18.03.2019 р. № 404/5/77/87/5 із в/ч 0177 м. із с. Щербані.

32. Кухня причіпна КП-125, рік випуск. 1984, № 8425428, наказ МОУ від 16.01.2019 р., наряд від 18.03.2019 р. № 404/5/77/87/5 із в/ч0177 м. із с. Щербані.

2020 р.

1. Літак МіГ-25 ПДС, рік випуск. 1977, завод. № 84049427, наряд від 04.09.2019 р. № 404/5/77/88/34.

2. Літак Су-17М4Р, рік випуск. 1983, завод. № 19507, наряд від 04.09.2019 р. № 404/5/77/88/34.

Отже, в Музеї важкої бомбардувальної авіації зосереджені значні експонати, які використовуються для проведення ознайомчої, пошукової та навчальної роботи, для виховання молоді та всіх осіб, які відвідують Музей.